כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסודשיח

בס"ד ■ יום שני ■ גליון פסח ■ י"ב ניסן ה'תשס"ט ■ 06.04.2009 ■ גליון מס' 13

תפוצה לכל קהילות ישראל

מי הוא רב ומה היא הרבנות בקהילה בישראל

מאמר חמישי בסידרה

/ הרב אהרון כ"ץ*

שלשה כתרים הם כתר תורה, כתר כהונה וכתר מלכות. כתר כהונה זכה בו אהרן ונטלו. כתר מלכות זכה בו דוד ונטלו. הרי כתר תורה מונח כדי שלא ליתן פתחון פה לבאי העולם לומר אילו היה כתר כהונה וכתר מלכות מונחים הייתי זוכה בהן ונוטלן, הרי כתר תורה לכל באי העולם שכל מי שזוכה בו מעלה אני עליו כאלו שלשתם מונחים וזכה בכולם. (לשון הספרי לספר במדבר) האם גם כתר הרבנות מונח לפני כולם בשווה או שמא בני הרבנים וחתניהם היו רשאים לזכות בו לפני אחרים. נושא זה עמד בפני קהילות רבות כאשר נפטר הרב והיה צורך לבחור את ממשיכו. התוספתא למסכת בבא מציעא שואלת "וכי יש אב לתורה והלא כבר נאמר, מה שמו ומה שם בנו כי תדע". ומסיקה התוספתא "בית והון נחלת אבות ומה' אישה משכלת". ובתשובת הגאונים (מהדורת ליק) מסביר דברי התוספתא שדברי תורה אינם בירושה. על כן רק בית והון נחלת אבות אך תורה אינה בירושה.

כמה מסורות תנאיות אכן עוסקות בירושת השררות וכבר אומר הספרי בדברים על הפסוק "הוא ובניו" שאם מת בנו עומד תחתיו ואין לי אלא זו בלבד. מנין לכל פרנסי ישראל שבניהם עומדים תחתיהם, תלמוד לומר הוא ובניו בקרב ישראל. וכן הוא בתוספתא שקלים, בפרק השני: מי שיש לו בן קודם, אח קודם, כל הקודם בנחלה קודם בשררה ובלבד שינהג כמנהג אבותיו. רבן גמליאל שהיה בנו של רבי יהודה הנשיא קובע בפרקי אבות, "שכל העמלים עם הציבור יהיו עמלים עימהם לשם שמים שזכות אבותם מסייעתם וצדקתם עומדת לעד". כבר ביאר פרופ' גדליה אלון ז"ל, חוקר ימי המשנה, שודאי מדובר בזכות אבותם של העמלים עם הציבור ולא זכות אבות של הציבור. זאת משום שסתם מנהיגי הרבים היו "בני אבות". יש להניח שמדובר במנהיגות ציבורית ולא הוראת תורה והלכה.

> **"כמה מסורות תנאיות אכן עוסקות בירושת השררות וכבר אומר הספרי בדברים על הפסוק "הוא ובניו" שאם מת בנו עומד תחתיו ואין לי אלא זו בלבד..."**

על דברי התלמוד "בשבעה עשר במרחשון היחידין מתענין" דן המפרש הגדול לתלמוד הירושלמי לוי גיצבורג בספרו "פירושים וחידושים בירושלמי". הוא מוכיח שהיחידים היאהגדרה לפרנסין הממונים על הציבור, כלומר ממונים על עסקי הציבור. אולם לא מצינו בשום מקום שחכם או דיין נקרא כן, ואף שלא מצינו אינה ראיה, הרי כבר אמרו (בספרי דברים קס"ב) "מניין לכל פרנסי ישראל שבניהם עומדים תחתיהם ת"ל הוא ובניו... כל שהם מקרב ישראל בנו עומד תחתיו". והדבר מובן מעצמו שלא עלה על דעתם שבן יורש את אביו להיות עומד תחתיו בישיבה או בבית דין שמינויים תלוי בחכמה ולא בייחוס משפחה, ומוכח שלא כוונו בפרנסי ישראל אלא למנהיגי הצבור כנשיאים וכיוצא בהן שגדולתן באה בירושה מאב לבן.

החתם סופר נשאל על ידי רבני העיר מונקאטש בשנת תק"פ (1820) על רב מופלא שרצה לישב על כסא הרבנות בהיותו ממלא מקום אבותיו, והבן היה ראוי לאותה אצטלא. אחד מחשובי אותה העיר התנגד למינוי ואז יצאה הפקודה משרי אותו אזור לשלוח את הדבר להכרעת החתם סופר, וכך כתבו אליו (הדברים מובאים בתשובת החתם סופר או"ח סימן י"ב) "אם אסכים שעל פי דת תורתנו הקדושה יורש כסא אביו אזי כה יהיה וכה יקום". תשובת הרב הייתה "היוצא לנו מזה לענין ולנידון שלפנינו אי אין רוב הציבור מסכימים עליו להיות להם לרב ותופס ישיבה וכדומה אין לו להשתרר

■ עוד בעיתון ■

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

כשרות
ליל סדר הלכה למעשה
מצה, ד' כוסות, כורך ואפיקומן צריכים הסבה...
המשך בעמ' 3

חוק וסדר
פלאי פלאים
אבי הגיע למשרדי, בעיניים כבויות, שפוך ושבור כשהוא מלווה ע"י אמו...
המשך בעמ' 7

שיר השירים
"כל השירים קודש ושיר השירים קודש קודשים"...
המשך בעמ' 10

סיפור לחג ולשבת
ה"סבא" סירב לעלות לתורה
מעשה זה שמעתי מפי זקני החסידים, שספרוהו בחשאי כממתיקים סוד...
המשך בעמ' 5

"הסדר" שלא נתקיים
אף מעשה זה שמעתיו בחשאין, ואין אני מעיז לספרו ברבים אלא כסיפור משל בלבד...
המשך בעמ' 6

שביבים
■ היד שנשתרבבה
■ לאות על הבתים
■ אילו נתן לנו את השבת ולא נתן לנו את התורה דיינו
■ אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו
■ מסודות ההכתרה
■ כמיהה לצאת מן הגלות
■ קורבן פסח
■ קדש ורחץ
■ אז רוב נסים הפלאת
המשך בעמ' 8

תולדות מכירת החמץ
פסחים מט.: "ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו"...
המשך בעמ' 11

עליהם מטעם נחלת אבותיו כלל, ומה שכתב הרמ"א ביו"ד סוף סימן רמ"ה בניו קודמים נמי אהחזיק עצמו בשררה (קאי) אבל לא על הוראה ורבנות".

האדמו"ר בעל האבני נזר, ר' אברהם מסאכטשאב זצ"ל סיכם דברי החתם סופר במילים "כתב החתם סופר אין מינוי תורה בכלל ירושה". בהמשכה של אותה תשובה (שו"ת האבני נזר יורה דעה סימן שי"ב) כותב בנו של האדמו"ר (בעל השם משמואל) "עוד כשהיינו בעיר לויבטש עת פטירת הרב הגאון מוה' דב ז"ל והיה שם עוד מחו' הגאון האדיר מו"ה ישראל יהשע זצ"ל האבד"ק קוטנא והגאון מוה' חיים אלעזר זצ"ל האבד"ק מקאליש ובן הרב הנפטר מו"ה אפרים שלמה ז"ל שהיה אבד"ק ליפנא, תבע מהעיר את מקום אביו ז"ל מכח ירושת הבן. וישבו בית דין לדון בזה ושניים מהם היו הגאונים מקוטנא ומקאליש הנ"ל. וכ"ק אבי אדמו"ר זצ"ל לא היה מהבית דין ופסקו הם ז"ל כדברים האלה שאם יהיה לבן הנ"ל רוב מנין ורוב בנין אז זכה ברבנות, ואם לא אין לו שום טענה על זה. ובאתי וספרתי לפני אבי אדמו"ר זצלל"ה ואמר ברוך ה' ששם בפיהם דבר אמת שכוונו את ההלכה לאמיתה של תורה, ולא הגיד לי בפלפול הלכה זו מאומה".

עדות מעניינת בעניין זה אנו מוצאים בדברי בעל החות יאיר, בהקדמה לספר כללי עץ חיים. החות יאיר, ר' יאיר בכרך, נולד בשנת שצ"ח (1638) בעיר לייפניק, ונתמנה תחילה לרבנות במאגנצה. בשנת תכ"ו (1666) נתמנה אב בית דין בקובלנץ. על פי עדותו בהקדמה הנ"ל ישב בעיר זו שלש שנים בלבד ואז הודח מתפקידו זה. הרב בכרך חזר לעיר וורמייזא לקבוע את דירתו בעיר שבה כיהן אביו, הרב משה שמשון בכרך כרב העיר, קרוב לעשרים שנה. אביו צווה קודם מותו בכתב לבני קהל עדתו וכתב "אתם אלופים קצינים סרנים וישרים פרנסי מנהיגי הקהילה ה' שומרה ה' צילה אחר אשר מאז נרי פה בהילה אנכי תכנתי עמודיה והושבתי ארמון על תילה ומאז עד שובי אל העפר כבתחילה לא מצאתם בי שום שחיתה ועילה, לכן אחלה פניכם ואוחילה שתעשו לי נחת רוח שמחה וגילה להושיב את בני למורה צדק במקומי". כפי שכותב החות יאיר "הנה כעת עמדו בזה למניין ומונים, ויהי העם נידונים, זה בוחר וזה גועל זה פותח וזה נועל, וסוף דבר לא עלתה מחשבת אבי זלל"ה מכח לפועל". עוד אמרו "לא יעשה כן במקומנו למנות בעל בית בקהילתנו לרב מורה צדק". ר' יאיר בכרך לא זכה במשרת אביו, וישב בעירו של אביו והרביץ תורה מתוך חיי עוני וצער. הדבר לא מנע ממנו להוציא לאור את הספר חוט השני שמכיל בעיקר תשובות אביו. לימים הוציא בעיר פרנקפורט את ספרו הידוע חות יאיר. הספר שבו מאתיים שלושים וחמש תשובותיו של ר' יאיר בכרך מעוטר בדברי שער הספר במילים "כל הוגה בהם יברך לשוכן בערבות, שחלק מחכמתו ליראיו ביום נדבות".

גם בעריה של מדינת ישראל המתחדשת עלתה פעמים רבות שאלת ירושת הרבנות, אף שמדינת ישראל התקינה תקנות ברורות ומסודרות לבחירת רבני הערים בישראל. חלק מן הסכסוכים הגיעו לדיון בבתי הדין הרבניים, ועליהם נכתבו פסקי דין נרחבים. אחד מפסקי הדין הללו נוגע לאחת מערי המרכז של המדינה. בעיר זו כיהן ברבנות אחד מחשובי הרבנים, שאף הקים בה ישיבה, מן החשובות שהיו בארץ ישראל של הזמן החדש. הרב פרסם ספר תשובות ידוע שחלקו הראשון יצא בימי שבתו ברבנות בליטא, בהמלצת הגאון האדיר ר' חיים עוזר גרודזינסקי, ושני החלקים האחרים יצאו בעיר מושבו בארץ ישראל. בין המתחרים על משרת רב העיר היו גם בנו של רב העיר, אך המועצה הדתית ביקשה לבחור רב אחר. בא כח הנתבעים (המועצה הדתית) טען בפני בית הדין שרוב הציבור אינם מסכימים שהתובע יהיה רב העיר, וזכות הירושה אינה אלא אם קיימת הסכמת רוב הציבור (כפי שאכן ראינו בלקט הקטן שהזכרנו כאן מתוך קובץ גדול של תשובות בעניין זה). חברי בית הדין המחוזי שישבו בדין היו הרבנים הגאונים הרב שלמה קרליץ, הרב מ. ז'ולטי והרב י. משורר זכר כולם לברכה. התובע הציג בפני בית הדין מכתב המלצה מהפוסק הגדול ר' משה פיינשטיין שבו קבע הרב שהתובע הוא גדול בתורה וירא שמים והוא ראוי להיות רבה של העיר המדוברת. בית הדין חייב את התובע לבוא ולהופיע בפני בני העיר ולהוכיח שהוא מרוצה להם כרב העיר, וחייב את הנתבעים לעשות את כל הסידורים הראויים וההכנות המתאימות לקבלת התובע והצגתו בפני הקהל ובפני הגוף הבוחר, ואם גם אחר כך יחליטו לבחור להם רב אחר יהיו חופשיים לעשות כן, ולא יהיה לבן הרב כל תביעה על אותה הרבנות. למעשה אכן נבחר לרבנות אותה העיר רב אחר והוא כיהן ברבנות אותה העיר במשך כשלושים שנה.

ראוי להזכיר בזה דברי המדרש רבה לפרשת כי תשא שהובא בדברי הרמב"ן בפירושו לתורה.

על הפסוק "ראה קראתי בשם בצלאל", אומר המדרש "הראה אותו ספרו של אדם הראשון ואמר לו כל אחד התקנתיו מאותה שעה, ואף בצלאל מאותה שעה התקנתי אותו, שנאמר ראה קראתי בשם בצלאל." וכתב בית הדין שאם בצלאל שהמדרש מעיד עליו שזכה לתפקידו משעת ימי בראשית ועל ידי הקדוש ברוך הוא ובכל זאת היה צריך להסכמת ישראל, הוא הדין שבן הזוכה בשררת אביו לא יוכל לזכות בשררה זו אלא במקום שיש בזה הסכמת רוב מנין ורוב בנין של הציבור.

*הרב אהרן כ"ץ. ראש כולל הלכה במכון גבוה לתורה אונ' בר אילן. רב קהילת "דובב עוזי" רמת גן.

עזור לנו לעזור לאחרים 'שלחו מנות לאין נכון לו' (נחמיה ח',י')

לקראת ההכנות לליל הסדר נזכור את המשפחות הנזקקות שאין ביכולתן לקנות את מצרכי החג.
מרכז חב"ד תל אביב מחלק סלי מזון ל-1400 משפחות נזקקות. תן יד והשתתף במעות חיטים.

שלח תרומתך עוד היום ל: מרכז חב"ד תל אביב ת.ד. 16336 ת"א 61162
לתרומה בכרטיס אשראי נא להתקשר ל: 03-525-0202
לתרומה בבנק הדואר: מרכז חב"ד תל אביב חשבון מס' 818-2319
(התרומה מוכרת למס, לפי סעיף 46)

כשרות / ד"ר צ. מסטוגי

ליל הסדר הלכה למעשה

1. מצה, ד' כוסות, כורך ואפיקומן צריכים הסבה. יש לסובב את הכסא כך שהמשענת תהיה בשמאל היושב וכך ישען, גם איטר ישען על צד שמאל שלו! גברים חייבים להסב, ונשים פטורות. אם לא הסב יש לחזור ולשתות ולאכול בלי ברכה. כוס שלישית ורביעית אם לא הסב, לא יחזור וכן בכורך ובאפיקומן אם לא הסב לא יחזור. (ס' תע"ב מ"ב סק"כב).

2. גם הנשים חייבות בארבע כוסות ובכל המצוות הנוהגות באותו לילה, "דאף שהוא מצוה שהזמן גרמא, מ"מ חייבות, שאף הן היו באותו הנס": וכגון מצה ומרור ואמירת הגדה (שו"ע סימן תעב סעיף יד ומשנה ברורה).

3. **קדש: משנ"ב סימן תעג:** "קודם שיקדש יכוין שרוצה לקיים מצות קידוש וגם מצות ד' כוסות".

שו"ע סימן תעב סע' ט: "שעור הכוס רביעית... וצריך לשתות השיעור שלא בהפסק גדול בינתים" והמ"ב במקום כתב "דהיינו שלא ישהה בשתיית הכוס יותר מכדי אכילת פרס ואם שהה יותר משיעור זה אין מצטרף תחלת השתיה לסופה ואפילו בדיעבד לא יצא".

שיעור רביעית לארבע כוסות שווה נפח של 86 גר' שזה קצת פחות מחצי גביע לֶבֶן של 200 מ"ל, לכן יש למדוד את הגביעים והכוסות שהם מכילים חצי גביע לבן.

יש לשתות את כל הרביעית בהמשך רצוף אחד, ולא יותר מ-4 דקות. (שש"כ ח"ב פרק מ"ח סע' י') אם הכוס מכילה יותר מרביעית מן הדין מספיק לשתות רק רוב רביעית (ס' תע"ב ומ"ב ס"ק ל"ג) ומכל מקום יש למלא לאחר מכן את הכוסות עד תומן. בברכת "שהחיינו" בקידוש, יש לכוון לפטור את כל מצוות הלילה. מי שקשה לו לשתות יין, ייקח מיץ ענבים לד' כוסות ולא צריך להכריח עצמו ביין אם קשה לו ולא נהנה מזה. אם אחד מברך לכולם יכוון להוציא והשומעים יכוונו לצאת ויענו אמן, (ויוצאים מדין שומע כעונה) וישתה כל אחד את ה"רביעית" מהכוס שלפניו.

4. **רחץ, כרפס:** יש ליטול את הידיים ע"י כלי ולא לדבר עד אחר אכילת הכרפס. הרבה פוסקים כתבו לקחת תפו"א ויש נהגו סלרי או צנון. בסלרי יש בעיה של תולעים בעיקר בתפרחת ואם אין של "חסלט" ללא תולעים אז עדיף תפו"א או צנון. ובכל מקרה יש לאכול בכמות קטנה פחות מכזית, ואינו מברך אחריו, אפילו אם אכל כזית (שו"ע ס' תע"ג, סע' ו').

5. **יחץ:** "ויקח מצה האמצעית ויבצענה לשתים ויתן חציה לאחד מהמסובין לשומרה לאפיקומן, ונותנין אותה תחת המפה, וחציה השני ישים בין שתי השלמות" (שו"ע סימן תע"ג, סע' ו').

6. **מגיד: משנ"ב תעג סק"א:** "וקודם הגדה יכוין או יאמר לצאת ידי מצות סיפור יציאת מצרים" שכל אחד יגיד בפיו. יש להקפיד שמצות מצווה והמרור יהיו על השולחן מתחילת אמירת ההגדה.

מי שלא אמר או לא שמע את הקטע "רבן גמליאל אומר... פסח מצה ומרור וכו' לא יצא ידי חובה כראוי, ויש אומרים שלא יצא כלל, ורצוי שקטע זה כל אחד יגיד (ס' תע"ג במשנ"ב סק"סד).

שו"ע תע"ג סע' ז: "וכשיגיע ל"מצה זו" צריך להגביהה, להראותה למסובין שתחבב המצוה עליהם. (ויש להגביהה המצה הפרוסה שהיא כלחם עוני) וכן כשיגיע ל"מרור זה"; וכשיגיע ל"לפיכך אנחנו", מגביה כל אחד כוסו בידו עד שחותם גאל ישראל". וכשאומר "פסח על שום מה..." לא יגביה את הזרוע שהוא זכר לקרבן פסח, דהוי כמגביה קדשים בחוץ, דנראה מזה שהקדישו לפסח (משנ"ב סק"עב).

7. **רחצה:** יש לומר את "הנני מוכן ומזומן לקיים מצוות אכילת מצה" לפני הנטילה. חשוב להדגיש ולומר שאני מקיים מצוות עשה דאורייתא של אכילת מצה. החת"ס כותב שמצה זו מצוות האכילה היחידה מדאורייתא שיש כיום, כשאין בית מקדש.

8. **מוציא מצה: שו"ע סימן תעה סע' א':** "ויטול ידיו ויברך על נטילת ידיים, ויקח המצות כסדר שהניחם, הפרוסה (=החצי האמצעי מהיחץ) בין שתי השלמות, ויאחזם בידו ויברך המוציא ועל אכילת מצה, ואחר כך יבצע מהשלמה העליונה ומהפרוסה, משתיהן ביחד, ויטבלם במלח. הגה: ואין המנהג לטבלה במלח בלילה ראשונה, דפת נקי אין צריך מלח. ויאכלם בהסיבה ביחד כזית מכל אחד... יאכל של המוציא תחלה ואחר כך של אכילת מצה"

משנ"ב: "ויאחזם בידו - כל שלשתן העליונה והתחתונה בשביל לחם משנה והפרוסה ע"ש לחם עוני ויברך ברכת המוציא ויניח השלישית להשמט מידו ויברך על הפרוסה עם תפיסת העליונה על אכילת מצה ויברך שתי הברכות טרם ישברם. ...לפי שבירך שתי הברכות וכוונתו היה על השלמה ועל הפרוסה לפיכך צריך לאכול משניהם".

"**כזית מכל אחד** - מן הפרוסה בודאי צריך כזית דהא מברכין על אכילת מצה ואין אכילה פחותה מכזית אבל פרוסת המוציא הלא קי"ל דהמוציא מברכין אפילו על פחות מכזית וכנ"ל בסימן ר"י אלא משום דיש פוסקין שסוברין דברכת המוציא קאי על הפרוסה וברכת על אכילת מצה קאי על השלמה לכך צריך מכל אחת כזית".

לסיכום: יש לאכול בלילה 4 כזיתים, שניים על המוציא ואכילת מצה, אחד לכורך ואחד לאפיקומן. וכשמברך המוציא יחזיק שלושתן ובברכת אכילת מצה יחזיק את העליונה וחצי האמצעית (את החצי השני שומר מהיחץ לאפיקומן) ויאכל את הכזית הראשון מהעליונה, והכזית השני מהחצי מצה האמצעית.

שש"כ פרק נ"ה סע' ה': "יקפיד לקחת ללחם משנה לחמים שבכל אחד מהם יש לפחות כשיעור כזית, ולכתחילה טוב שיהיה בהם לפחות כדי שכל אחד מן המסובים יטעם מן הלחם משנה. ולכן, מוטב לתת בליל הסדר לפני כל אחד מן המסובים שלוש מצות, כדי שכולם יקיימו מצות הלילה כדין ויבצעו על לחם משנה ויאכלו ממנו. ...ויש לדון, דבליל הסדר אם רק לבעה"ב שלוש מצות, שתים ללחם משנה ואחת ללחם עוני, נמצא שאין לו מה לחלק למסובים, ואיך יוצאים ידי לחם משנה, ולכן י"ל דעדיף טפי שלכל אחד מן המסובים יהיו לו שלש מצות שיאכל מהן ללחם משנה ולמצוות מצה" (הע' פ"ד שם) והעצה הזאת פוטרת את הבעיה שבלחם משנה של העורך אין כזית לכל אחד מהמסובים.

שיעור הכזית: שיעור הכזית הוא כנפח הזית הטבעי שבימנו (כ-6 סמ"ק) (מידות ושיעורי תורה לרב חיים בניש פ"ב סע' ו' הערה 31, ועין בהרחבה מאמרו של הנ"ל בקובץ בית אהרון וישראל, שנה ט' גליון ב' עמ' קז (רעז), וע"ע במוריה שנה 19 גליון ג-ד (ריט-רכ) אלול תשנ"ג עמ' צט במאמרו של הרב הדר יהודה מרגולין, ראה גם במאמרו של הרב מרגולין בקובץ אורייתא ניסן תשנ"ט 195-215) שזה כ-1/5 מצת מכונה שאם נרטיב 1/5 מצה ונגלגל אותה זה יתפוס נפח של זית (1/2 קופסת גפרורים), במצת יד יש לשער ע"פ אותו הסבר, (שיעור זה הוא גם לכורך ולאפיקומן) ונכון להוסיף מעט כנגד מה שנשאר בין השינים. דע שהשו"ע בס' תפ"ו כתב: "ששיעור כזית יש אומרים דהוי כחצי ביצה", לכן לכתחילה מן הראוי שאת הכזית הראשון של המצה לאכול בנפח של חצי ביצה שבימנו, אך יש לדעת שזו חומרא.

יש לאכול את המצה תוך כדי אכילת פרס כמבואר במשנה ברורה ס' תעה סק"ט, שיעור כדי אכילת פרס הוא פרק הזמן הדרוש כדי לאכול כשלש-ארבע ביצים מפת כאשר מלפתים אותה במאכלות אחרים, רבים הכריעו שהוא ארבע דקות (ערוה"ש ס' רב סע' ח, כה"ח ס' רי סק"ח, שיעורי תורה לגרא"ח נאה ג טו), נמצא שיש לאכול את המצה תוך 4 דקות ואת 2 הזיתים תוך 8 דקות רצופות, ואין לדבר בין הברכה לסיום האכילה. חולה או זקן ובדיעבד גם תוך 14 דקות (לפי 7 דקות=אכילת פרס) יצא ידי חובה.

מי שאין לו 3 מצות לפניו שמקבל מהבוצע חתיכה ישלים לגודל המתאים גם במצת המצווה וגם באפיקומן.

יש נוהגים שאחד מברך לכולם על המוציא ואכילת מצה, ויש להגיד לו לכוון להוציא ולמסובים לכוון לצאת. ויש הנוהגים שכל אחד מברך לעצמו, ויש נוהגים שאת ברכת "המוציא" יברך העורך ואת ברכת "אכילת מצה" יברך כל אחד לעצמו.

כמובן שאת מצות המצווה (=ה-4 כזיתים שהזכרנו לעיל) יש לאכול מצה שמורה כמבואר בשו"ע ס' תנ"ג סע' ד': "החטים שעושים בהם מצת מצוה טוב לשמרן שלא יפלו עליהם מים משעת קצירה, ולפחות משעת טחינה" וכמבואר במשנה ברורה במקום.

כתב בשו"ת חת"ס ח"ה בהשמטות ס' קצ"ו: "מצות עשה של אכילת מצה משומרת בליל פסח היא המצווה היחידה הנשארת לנו מכל מצוות אכילה שבכל התורה, אין לנו פסח ולא קדשים לא תרומות ולא מעשר שני רק מצות אחת משנה לשנה".

9. **מרור: שו"ע סימן תע"ה סע' א:** "...ואחר כך יקח כזית מרור וישקענו כולו בחרוסת, ולא ישהנו בתוכו שלא יבטל טעם מרירותו ומטעם זה צריך לנער החרוסת מעליו, ויברך על אכילת מרור ויאכלנו בלא הסיבה".

מה זה מרור? שואל השו"ע ועונה בסימן תע"ג סע' ה' (בסוגריים מובאים דברי המשנ"ב כלשונם): "אלו ירקות שיוצאים בהם ידי חובתו (ר"ל ידי מצות מרור לקיים מה דכתיב על מצות ומרורים יאכלוהו), חזרת, עולשין, תמכא, חרחבינא (פירוש מיני עשבים מרים) (וכתבו אחרונים שתמכא הוא חריי"ן בלשוננו ועל חזרת כתב הח"י וכן הח"צ שהוא מה שאנו קורין שאלאטי"ן (=חסה)). מרור (הוא גם כן מין ירק); ועיקר המצוה בחזרת". וזאת ע"פ הגמרא בפסחים ל"ט. שמבארת שחזרת זה חסה.

ולכן יש לקחת למרור ולכורך חסה שהיא החזרת שנשנתה ראשונה במשנה והיא מצוה מן המובחר וכך כתב החכם צבי (ס' קי"ט) והסכים עמו בשו"ת החת"ס (או"ח ס' קל"ב), ופה בא"י ודאי שיש הידור מצוה לקחת דוקא חסה וכ"כ הגרי"מ טיקוצינסקי בקיצור דיני א"י וכ"כ הגרא"ח נאה (בשיעו"ת עמ' קצה). ובאמת מדברי השו"ע משמע שאין זה הידור אלא דין גמור. ובמיוחד שיש היום חסה ללא תולעים! הגרש"ז אוירבך זצ"ל נהג לאכול חסה למצוות מרור. האוכלים "חריין" בד"כ קשה להם לאכול כשיעור בגלל החריפות ועוד הרי נאמר בשו"ע ס' תע"ה סע' ג': "אבל אם בלע מרור, לא יצא דטעם מרור בעינן וליכא" וצריך ללעוס את המרור ולהרגיש את טעמו".

יש לאכול כזית מרור (לפי שיעור כזית שהבאנו לעייל בעניין המצה) דהיינו לאכול חסה בגודל שאם נקפל את החסה ונמעך את החללים הכדור שיווצר ימלא חלל של זית.

10. **כורך: שו"ע סימן תעה סע' א':** "ואחר כך נוטל מצה שלישית ובוצע ממנה **וכורכה עם המרור** וטובלה בחרוסת. הגה: ויש אומרים דאין לטובלו, וכן הוא במנהגים וכן ראיתי נוהגין. ואומר: זכר למקדש כהלל, ואוכלן ביחד בהסיבה. ומשבירך על אכילת מצה לא יסיח בדבר שאינו מעניין הסעודה עד שיאכל כריכה זו, כדי שתעלה ברכת אכילת מצה וברכת אכילת מרור גם לכריכה זו". ומסביר המשנ"ב בסק"טז: "**וכורכה עם המרור** - וצריך כזית מצה וכזית מרור. וטעם כריכה זו כדי לצאת דעת הלל דס"ל דקרא דעל מצות ומרורים יאכלהו בהדי הדדי משמע ומ"מ לצאת רק בזה ידי אכילת מצה ואכילת מרור אי אפשר בזה"ז (=בזמן הזה) אפילו להלל דכיון דמרור בזה"ז דליכא פסח אינו רק מדרבנן וע"כ כשיאכלם ביחד אתי טעם מרור ומבטל לה לטעם מצה שהוא מדאורייתא אפילו בזה"ז ומשום זה צריך לאכול מתחלה כל אחד בפני עצמו ואח"כ אוכל שניהם ביחד כדי לעשות זכר לזמן שהיה מקדש קיים והקריבו פסח ואז לפי דעת הלל היו אוכלים מצה ומרור ביחד".

את הכזית מצה וכזית מרור של הכורך יש לאכול תוך כדי אכילת פרס כמבואר לעיל ולפי השיעורים של כזית מצה וכזית מרור.

את אכילת המצה המרור והכורך יש לאכול בהמשך רצוף אחד, ואסור לדבר ביניהם (כגון להחליף חוויות על "טעם המצה" וכדו')

11. **צפון: שו"ע סימן תעז סע' א:** "לאחר גמר כל הסעודה אוכלים ממצה השמורה תחת המפה כזית כל אחד, זכר לפסח הנאכל על השבע, ויאכלנו בהסיבה ולא יברך עליו, ויהא זהיר לאכלו קודם חצות. ויקדים עצמו שגם ההלל יקרא קודם חצות", (זמן חצות 00:43), גם את הכזית של האפיקומן יש לאכול תוך כדי אכילת פרס. אין לאכול לאחר האפיקומן ואם אכל יחזור ויאכל כזית מצה (משנ"ב, תעח, סק"א) מותר לשתות מים, תה וקפה.

שיעורי האכילה שהבאנו הם השיעורים ע"פ ההלכה, שיעורים גדולים יותר המתפרסמים הם לחומרא ויותר מכך. ראוי להדר לאכול יותר אם אפשר לו, אבל מי שקשה לו להדר יכול לסמוך לכתחילה על השיעור שהבאנו לעייל.

סיפור לחג ולשבת

ה"סבא" סירב לעלות לתורה / מארכיונו של ד"ר רש.ז. כהנא ז"ל

מעשה זה שמעתי מפי זקני החסידים, שספרוהו בחשאי כממתיקים סוד.

עת שתכפו הנגישות על יהודי פולין, בימים שלאחרי גזירות ת"ח ות"ט, רווחה האמונה שהן בבחינת "קדריניתא דצפרא" (גל החשכה שלפני עלות השחר- בלשון הזוהר הקדוש). משראו שהפורענויות מתמשכות ואין קץ לימי הרעה, באו צדיקי הדור לכלל דעה שיש לנקוט במעשים כדי לדחוק את הקץ ולהחיש את הגאולה.

פתח בזה המגיד הגדול, רבי אברהם דב בן חוה, שגמר אומר להביא את הגאולה על ידי גזירת צדיק, בהסתמכו על מאמר חז"ל: "ותגזר אומר ויקם לך" - "צדיק גוזר והקדוש ברוך הוא מקיים". בכוח הורמנא זו, רשות זו, שניתנה לו בתור צדיק הדור, ביקש להביא את הגואל.

כיון שנודע הדבר בפמליה של מעלה, ירדו מיד שליחים ושאלו אצל ה"חברא קדישתא" אם אכן המגיד הקדוש הינו צדיק הדור, אך הללו שתקו ולא היה מענה בפיהם. חזרו על שאלתם פעמיים ושלוש, והללו בשתיקתם עומדים, משל נדבקה לשונם לחיכם. אמרו בני מרום: וכי אפשר שהללו אינם מכירים בצדיק זה, והלא "צדיק כתמר יפרח, כארז בלבנון ישגה". אלא סימן בכך שאינם מסכימים לדרך זו ואין דעתם כדעתו. משששמע המגיד על כך, אמר: כתוב "ואל תהא דן יחידי", וביטל את רצונו.

המגיד היה יחיד בדרכו, אבל לא יחיד בדעתו, הרבה צדיקים סברו כמותו, שיש להחיש את הגאולה, ואם לא איכשר דרא- חייבים להכשירו, וקודם לכל על ידי תשובה. הם הסתמכו על מאמר חז"ל: "גדולה תשובה שמביאה את הגאולה, שנאמר ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב". והיו מעודדים את עצמם ואת תלמידיהם ותלמידי תלמידיהם למעשי תשובה גדולים, תשובת רבים ושלמים, הגוררת אחריה תשובת הכלל, ובסופה: (היום יבוא) הגואל אם בקולו תשמעו...".

שיטה אחרת ומיוחדת בנידון זה הייתה נקוטה בידי הסבא-קדישא משפולא, הוא גרס את דרך ההתדיינות עם ריבונו של עולם, כביכול, והשתדל להוכיח לו כי עליו למהר ולהביא את הגאולה בין שישראל עושים תשובה ובין שאינם עושים תשובה, בין שהדור כולו זכאי ובין שהוא כולו חייב. והיה הסבא קדישא אוסף את כל הפסוקים שבתורה, נביאים וכתובים, ומאמרי חז"ל, ומעלה אותם כלפי מעלה, כדי להוכיח שחייב הוא, כביכול, לגאול את ישראל כמות שהם, על חטאיהם ופשעיהם.

מדי שבת בשבתו היה הסבא משפולא עולה לתורה, וכנהוג בחצרות האדמו"רים נתכבד בששי. רק בשבת אחת, שבת פרשת וארא, היה עולה לחמישי. דבר זה היה קשור עם התעסקותו בעניין הגאולה. פעם אחת, בשבת פרשת וארא, נקרא לעלות ב"עליית הכבוד": בששי, ועלה ובירך את ברכת התורה ופתח בעל הקורא בקריאה, בעוד הגבאי עומד עליו ומחווה לו ב"יד של כסף" על גבי הקלף. משאך נקרא הפסוק הראשון: "ושמתי פדת בין עמי ובין עמך למחר יהיה האות הזה", תפס הסבא את ה"יד", עיכב את הקריאה וקרא: "נו, נו, רבונו של עולם, הלא כבר אחרי ה"למחר" .

כל הקהל זקפו עיניהם בתימהון אל הבימה. איש לא הבין מה מתרחש. הסתכלו הכול זה בזה בתמיהה: למה התכוון הרבי? מה רצונו?

כאשר אך נסתיימה התפילה הקיפוהו תלמידיו ושאלוהו לפשר הדברים. ועמד הרבי כדרכו והסביר להם בניחותא: "פסוק זה כשדורשים אותו לגופו ולעצמו, הרי הוא מוסב על מעשה הגאולה, ויש בו משום ראיה מפורשת להבטחתו, כביכול, של אבינו שבשמים, המחייבת אותו לגאול את ישראל כמו שהם. "ושמתי פדת" - "פדת" חסרה ו', ללמדך שהפדות תבוא אפילו כשהיא חסרה, היינו חסרה בתשובה. "בין עמי ובין עמך" בין שבני - ישראל הם בבחינת "עמי", ובין שהם בבחינת "עמך", כמו שנאמר: "רד כי שחת עמך"... "למחר" צריך להיות "האות הזה". הגאולה. ובכן, שאלתי את הרבש"ע היכן הפדות והיכן המחר? שמא תאמרו יש מחר לאחר זמן, הריני מחזיר את הפסוק לפשוטו ושואל: כלום גם לבני פרעה הייתה הכוונה ב"למחר" לאחרי זמן? אלא אין מקרא יוצא מידי פשוטו. והנה: כמה וכמה כבר דחקו בנו ושיעבדונו והכו בנו ועדיין לא נושענו. "נו נוו" .

כדרכם של תנאים ואמוראים, שהיו מעידים על עצמם כי בהגיעם לפסוק פלוני היו מתעכבים עליו ובוכים, כך גם הסבא קדישא היה נאנח כל ימיו בכבדות כשקראו בתורה פסוק זה. ואף לשנה האחרת כשנקרא לתורה לששי בפרשה זו והוא קם לעלות, נתקף פתאום חולשה בכל גופו ופניו נתכרכמו. במשך שעה קלה ראו הכול כיצד הסבא קדישא נאבק עם עצמו, עד שלבסוף חזר וצנח על כסאו ולא עלה.

"מסופקני", אמר, "אם רשאי אני להיות שליח לקריאת פסוק בדבר הנעלם מבינתי. למה אין "הוא" מקיים את הנאמר בפסוק ומעכב את הגאולה. ואם תמצי לומר שעדיין אין הדור כולו חייב, מה איכפת לו לאבינו שבשמים? אם ישראל עדיין מקיימים כמה וכמה מצוות - לא סגי בכך?"

ומספרים חסידים, שפעם אחת קרא אליו את הגבאים ובעלי הקריאה והתייעץ אתם, אם אפשר להעביר את הפסוק "ושמתי פדות", המתחיל בששי, אל סוף חמישי, עד אשר ימלא הקב"ה את הבטחתו, כי אז יוכלו בלב שקט לקראו בנשימה אחת עם הפסוק שלאחריו: "ויעש ה' כן".

לבסוף, לאחרי דין ודברים ועקב מעשה שהיה, חזר בו הסבא קדישא מהצעתו והחליט להסיג את עצמו משישי לחמישי.

*ד"ר ש.ז.כהנא כיהן כמנכ"ל משרד הדתות וכרבה הראשי של אירן.

סיפור לחג ולשבת

"הסדר" שלא נתקיים

/ מארכיונו של ד"ר רש.ז. כהנא ז"ל

אף מעשה זה שמעתיו בחשאין, ואין אני מעיז לספרו ברבים אלא כסיפור משל בלבד. אם כי פעם ספרתיו בסגל חבורה של זקני חסידים והללו תלו בי עיניהם, כאילו אומרים: מאי קא משמע לן?

היה זה ב"ליל הסדר". חסידים למאות התאספו ובאו לבית מדרשו של הסבא קדישא, כדי לערוך בצוותא את ה"סדר". כבר התפללו ערבית והחסידים בלבושי שיראין כבר ישבו ליד השולחנות הערוכים וציפו לבוא הרבי. והנה נפתחה הדלת והופיע הרבי, לבוש כולו לבן, בלווית יצחק"ל הקטן שידיו היו מלאות אגוזים ומיני צעצועים. ישב הסבא בכורסת-ההסיבה שלו ועל ידו יצחק"ל שהעלה על השולחן את אגוזיו וצעצועיו ושיחק בהם.

רצו החסידים לעכב בידי הקטן, אך הסבא גער בהם ולא הניחם להפריעו.

אותו ליל חג נשתהה הרבי שעה יתירה לפני הסדר. הוא הפליג בכוונות ויחודים, פירש את הכוונות ואמר "תורה" על ענינא דיומא, ובכל דבר ודבר דרש תלים של כוונות, להוכיח את שיטתו כי צריך לכפות את הקץ ובמהרה, בין שישראל ראויים לכך ובין שאינם ראויים לכך. וכך היה מונה את טענותיו אחת לאחת וסומכן על עניני ה"סדר".

לבסוף דומה היה שכבר ניגש הוא לערוך את ה"סדר". הוא נשא את קול הארי שלו וקרא: "קדש" ובהפנותו את עיניו היוקדות לעבר יצחק"ל הקטן העסוק במשחקו, הוסיף ואמר: "מיד לכשבא אבא מבית הכנסת מקדשים על היין". אחר הרים עיניו כלפי מעלה והמשיך: "והוא הדין לגבי אבא שבשמים, משחזר מבית הכנסת וראה יהודים שבורים ורצוצים מחמת גזירות הגלות וטרדות הזמן וקושי הפרנסה, עייפים מן ההכנות הרבות והקשות לפסח, כשהם מתפללים בדבקות ובכיסופי גאולה עליו לקדש מיד, לחדש את קידושיו עם ישראל ולא להתעכב אף לרגע".

את הדברים הללו השמיע בקול תקיף, כמי שבא בתביעה ודרישה, ומיד נשתררה דממה מתוחה בבית. הכול כאילו שמעו קול ענות של מאבק קשה ועקשני. וכך המשיך הסבא ודרש וסח סיפורי מעשיות, עד שהגיעו למזיגת הכוס ל"מה נשתנה". נתנו כל המסובים עיניהם ביצחק"ל, שיקום וישאל את הקושיות, אך הילד הקטן, שלא החזיק עוד מעמד נרדם על גבי השולחן, כשראשו שמוט בתוך זרועו.

התחילו המסובים להעירו: "יצחק"ל, יצחק"ל" וגער בהם הסבא ואמר: "אל תעירו ואל תעוררו, הניחו לו לישון ואנו נחכה".

ושוב פתח בדברי תורה ובסיפורי מעשיות, כשהוא מסתכל בעיניו פעם כלפי מעלה ופעם כלפי יצחק"ל, ובת צחוק מוזרה נסוכה על פניו הנוגים וחרושי הקמטים.

כך נקפו שעות ויצחק"ל לא התעורר, העצבנות בקרב המסובים הלכה וגברה. כמה מבין החסידים בקשו שוב להעיר את הילד, אך הרבי עכב בעדם. כבר עברה שעת חצות וכבר הגיעה אשמורת אחרונה, ועדיין היו עומדים לפני "מה נשתנה", והחיוך המוזר לא סר מעל פני הרבי.

בשעה האחרונה הזדקף פתאום הסבא מלוא קומתו, כמי שהתאזר בגבורת מלחמה, נשא עיניו למרום ופתח ואמר: "ריבונו של עולם! מה טעם צריכים לקדש מיד לכשחוזרים מבית הכנסת- כדי שלא יירדמו תינוקות וישאלו את הקושיות. והנה, ריבונו של עולם, הבט וראה, מה לא עשיתי ליצחק"ל לבל יירדם? נתתי לו אגוזים, צעצועים, וכל אשר איוותה נפשו, ובלבד שלא יישן, אף על פי כן נרדם. ואם כך הוא, אנו מה אנחנו...".

כאן נשבר קולו של הסבא ובבכייה המשיך והתחנן: "רבונו של עולם! מהר וגאל אותנו לאלתר, כל עוד אנו עדיין בבחינת "אני ישנה ולבי ער", עוד מעט ונשקע בשינה עמוקה כמו יצחק"ל, אזי תאחר את המועד ולא יהיה לך עוד את מי לגאול".

ומיד לאחרי זה קם הסבא מאצל השולחן ופתח בריקודו הסוער ומלהיב. רצה להראות לו לאדון כל המעשים, כי יודע הוא לרקוד גם בחשכת הגלות. ותוך כדי ריקודו אחז בזקנו ופאותיו וקרא כלפי מעלה: "רבון העולמים! למה אתה מחכה לתשובתם של ישראל? כשם שאני רוקד לפניך כן אני נשבע לך בזקני ובפאותי, כי לחנם אתה מחכה, ישראל אינם יכולים ולא יעשו תשובה, ועליך לגאלם בין עמי ובין עמך...".

וכך היה רוקד וזועק, בוכה וצוהל, עד שנפל ארצה בעודו אוחז בזקנו ובפאותיו.

המעשה הזה עורר תדהמה רבה. מקורבי הסבא בקשו לטשטש את העניין ונמנעו מלספרו ברבים. ברם, כשהגיעו הדברים לאוזני הצדיק, רבי ישראל מרוז'ין, אחז אף הוא בזקנו ובפאותיו ונאנח ואמר:

אכן, צדק הסבא משפולא, ואולם, אני ממלא אחריו ומוסיף ונשבע לכם בזקני ובפאותי, כי באם הקדוש ברוך הוא יגאלם מיד הם עושים תשובה".

*ד"ר ש.ז.כהנא ז"ל.

חוק וסדר

פינה משפטית מאת עו"ד משה פרידל

פלאי פלאים

הנער ששיחזר כיצד הצית את המבנה הלא נכון
כיצד שברה המשטרה ילד בן 13 להודות בהצתה שלא ביצע

חלק א'

אבי הגיע למשרדי, בעיניים כבויות, שפוף ושבור כשהוא מלווה ע"י אמו.

"הם כולם אומרים לי להודות ולהגיע להסדר טיעון, מה אתה אומר?"

"את מה שמיחסים לך, אתה עשית?" שאלתי,

"לא" השיב אבי,

"אפילו שבמשטרה הודיתי, לא עשיתי"

לפני מספר רב של חודשים הוצתו מספר מבנים, גנים וכיתות לימוד, באחת השכונות בעיר בני ברק.

למשטרה לא היה קצה חוט אך בקרב התושבים הסתובבו שמועות כי מדובר בקבוצת עובדים זרים.

בשעה שאבי (שם בדוי), אז בן 13 בלבד, צעד בלווית חבר, הצביע על שתי דמויות חשודות של עובדים זרים, והפטיר בתום לב של נער המשיח לפי תומו: "אלה נראים חשודים אולי הם שרפו...".

אותו חבר, אשר למד בבית הספר אשר בו הוצתו כיתות, סיפר למנהל כי אבי זיהה חשודים בהצתה, ומכאן היתה הדרך קצרה. קצרה מאד אפילו.

המנהל (אשר ככל הנראה, היה מסוכסך עם אבי אשר למד בעבר בבית ספרו, ועם הוריו) ניגש למשטרה.

במשטרה החליטו כנראה, כי עדיף לחפש את המטבע "מתחת לפנס".

אבי נלקח מידית לחקירה ארוכה, קשה ואינטנסיבית, ובניגוד לנהלים הפנימיים של המשטרה.

כך לדוגמא, בניגוד לנהלים נחקר אבי (בן פחות מ-14) על ידי צח"מ (לעבירות קשות) ולא ע"י חוקרים ממפלג הנוער, כפי שהיה מתבקש.

כך לדוגמא, בניגוד לנהלים, לא נכחה אמו של אבי במהלך החקירה כולה. האם הוצאה במהלך החלקים הקריטיים (וכמובן שלא נכחה בשעה שבנה, "נשבר" והודה במעשים אשר לא ביצע).

לאחר מספר רב של שעות, בהן נחקר ע"י צוות חוקרים, בחקירה אגרסיבית ותוך שלטענתו (אשר נשמעה אמינה עד מאד), צעקו ואיימו עליו, בין השאר כי "אם יודה ישוחרר ואם יכחיש יעצר" (לפי טענות נחקרים רבים עולה כי זהו נוהג מקובל במשטרה), "נשבר" אבי הצעיר והודה.

אבי הודה למעשה בהצתות אותן לא ביצע, "משנשבר" ולאור הדרישה כי יסגיר את "שותפו למעשה", צרף אליו למעשה חבר אשר אף הוא לא ביצע דבר.

יצויין בין השאר כי לבד מהפחד ממעצר הקיים אצל כל אדם, חששו של אבי הצעיר היה רב יותר שכן הוא סובל ממחלה אשר מחריפה לאין שיעור את הפחד ממעצר.

לאחר "שנשבר" אבי והודה נלקח הוא אחר כבוד לביצוע הובלה והצבעה, המכונה "שחזור".

למותר לציין כי גם כאן, בניגוד לנוהל, נאמר לאמו כי עדיף שלא תהא נוכחת, ובהנחיית השוטרים נותרה בניידת ולא בכדי.

מפחד המעצר וההבטחה כי אם יודה וישחזר ישולח לביתו, הראה לשוטרים כיצד ובאיזה אופן ביצע את אשר לא עשה.

בשלב זה, ובניגוד ל"הבטחה" נעצר ונשלח למעצר מלא בבית המעצר באבו-כביר לארבעה! ימים (בהם זכה לחוות את החוויה המפוקפקת כאשר נער בתא לידו התאבד והוא אף נכח במקום בשלב הוצאת הגופה).

לאחר השחרור מהמעצר נשלח אבי למעצר בית כמעט מוחלט למשך חצי שנה (למעט יציאה לביה"ס ולביהכנ"ס, בליווי הוריו בשבת).

מאז אותו אירוע נשבר אבי לחלוטין והוא סובל מפחדים וחרדות.

בשלב זה קיבל אבי סנגור מהסנגוריה הציבורית. זה האחרון העיף מבט בתיק החקירה ויעץ לו להודות ולהגיע להסדר טיעון. לטענת אבי ואמו אף לחץ עליו לעשות כן. משטען אבי כי לא עשה את המיוחס לו, חרף ההודאה, כעס עורך הדין, הפגין מורת רוח ודפק עם התיק על השולחן בחמת זעם...

המשך יבוא...

הכותב הינו בעל משרד עורכי דין ברעננה

ראש-יהודי - תנועת תשובה ציונית
מחפש תורם/משקיע רציני
לפרוייקט חינוכי חדשני
ראש יהודי
תנועת תשובה ציונית
לפרטים: rosh@rosh-yehudi.co.il ■ לתרומות באתר מאובטח: http://roshy.org/donations.asp

שביבים / שאול שיף

היד שנשתרבבה

באותם ימים שניטש בישראל הויכוח הגדול סביב עניין תחיית העם היהודי, היה אבא זצ"ל (רבה האחרון של ורשה) עומד וטוען על-דבר המטרה העיקרית: להחדיר את התורה בחיי ארץ ישראל ולקדשה בקדושת עם ישראל.

מתנגדיו הרבנים היו מחייכים כנגדו ואומרים לו:

"ר' שלמה - דוד רחימא, מה הוא סח ועל מה הוא חולם? מטרה זו שעליה מדבר מר היא רחוקה מאד ואך תמימות יתירה היא לקוות שניתן להשיגה".

דברים אלו גרמו לו לאבא צער עמוק. עמד וסח להם מעשה ביד שנשתרבבה ונתמשכה.

כשאנו מתבוננים במעשה הגאולה הראשונה, דהיינו יציאת-מצרים, אנו רואים כי הניצן הראשון של מעשה הגאולה היה המעשה בבת פרעה, אשר ירדה אל היאור ומצאה שם את התיבה עם הילד הבוכה, הלא הוא משה רבנו. היה זה מעשה-ההצלה הראשון שגרר בעקבותיו את כל מעשי הגאולה. אף שמו של משה רבנו נקרא על שם מעשה זה: "כי מן המים משיתיהו", ומזה באה כל ההשתלשלות של יציאת מצרים.

והנה במעשה זה גופו אירע דבר מוזר ופלאי. כאשר עמדה בת פרעה על שפת היאור וראתה את התיבה למרחוק, פשטה את ידה לקראתה כדי לקחתה. כיון שראו נערותיה כשהיא פושטת את ידה צחקו לה ואמרו: היאך את רוצה להשיג את התיבה. הלא רחוקה היא וידך קצרה? השפילה בת פרעה עיניה מחמת כלימה שנכלמה על מה שעשתה. אך ברגע זה התרחש הנס המופלא, וידה הפשוטה הלכה ונשתרבבה ונתמשכה יותר ויותר, עד שהגיעה אל התיבה.

דבר זה - המשיך אבי הרב - בא ללמדנו, כי אם יש רצון להגיע אל המטרה, אין המרחק מפריע. ברם, ברצון בלבד לא סגי, "ווילן (רצון באידיש) אינו משמש כלום." ראשית כל צריך לפשוט את היד, למתחה ולאמצה ככל האפשר, כדי להגיע אל המטרה. היד גמישה היא להפליא. בכח הרצון היא מסוגלת להשתרבב ולהשתרבב עד אשר תגיע אל המטרה, ותהא זו רחוקה כמה שתהיה.

וסיים הרב ואמר:

כלום אותם ראשוני העולים לארץ ישראל בימי שלטון התורקים, ואף אלה שבאו אחריהם בימי המנדט, כלום ראו לפניהם את הדרך. וכי ידעו היאך יגיעו אל המטרה. החשבון המעשי השקול בודאי שלא הוסיף להם עידוד לעלייתם, אלא מאי - הרצון העז והאמיתי עמד להם והיד נשתרבבה ונתמשכה...

(מתוך "בגלגולי השנה" לד"ר ש.ז. כהנא ז"ל)

לאות על הבתים

הרה"ג ר' ראובן מאדעם ז"ל, הזכיר בפני בעל "אבן ישראל" מסדיגורא זי"ע, את התוי"ט במסכת דמאי (פ"ז מ"ג בד"ה ומעשר שני באחרונה) שכתב שם: ושמעתי שמן הכתוב "וישם את השפחות וילדיהן ראשונה ואת לאה וילדיה אחרונים ואת רחל ואת יוסף אחרונים" (בראשית ל"ג ב') יש תשובה להשואל על הפסוק (חגי ב' ט') "גדול יהי' כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון". כידוע, הפסוק הזה מדבר מהבית השני ונאמר עליו "אחרון" ונמצא שח"ו לא יקום עוד בית שלישי? אבל מהכתוב הנ"ל מוכח שאין שום ראיה. שהרי הכתוב לא נמנע מלקרוא "אחרונים" לאמצעיים (היינו לאה וילדיה) אע"פ שיש עוד אחרים אחריהם, והיינו, שכלפי הקודמים אליהם קרויים אחרונים, וכמו כן כאן הבית שיבנה לעתיד במהרה בימינו יהי' אחרון לזה השני. וכתב עוד שם התוי"ט שזכיתי אני להביא עד שני ועל פי שניהם יקום דבר. בפרשת שמות (שמות ד' ח') כתיב "והיה אם לא יאמינו לך ולא ישמעו לקול האות הראשון והאמינו לקול האות האחרון (שם ט') והי' אם לא יאמינו גם לשני האותות האלה וגו' ולקחת ממימי היאר וגו' והי' לדם ביבשת", הרי לך מזה שאחרי שאמר שאם לא יאמינו לקול האות האחרון, שוב אמר אות שלישי, עכ"ל התוי"ט.

ואחרי שהציע הרה"ג הנ"ל את דברי התוי"ט לפני מרן זי"ע ענה לו מרן תיכף ומיד (רמז לסיוע דברי התוי"ט) הרי כתוב "והי' הדם לכם לאות על הבתים" (שמות י"ב י"ג) פי' שהדם שהוא בעצם האות השלישי, עכ"ז קראה התורה לאות השני בשם אחרון זה לכם לאות על הבתים, פי' על בניין בית המקדש השלישי, שהגם שכתוב על הבית השני אחרון היינו אחרון להקודם לו.

אילו נתן לנו את השבת ולא נתן לנו את התורה דיינו

וקשה דמה די בזה בלי קבלת התורה?

וי"ל דידוע דתכלית קיום התורה והמצוה הוא למען האמין בה' ולדבקה בו. והנה ע"י קבלת השבת בקדושה וטהרה יוכל לבא לאמונה שלמה, ולכן אף אם לא היה נותן לנו את התורה היינו יכולים להשיג האמונה ע"י השבת. ואך הקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו נתן לנו את התורה למען יחקקו תורת ה' ומצותיו בכל איברנו ולהיות ראויים להשראת השכינה, ע"ד אהל שכן באדם (תהלים ע"ח, ס).

ועוי"ל: איתא בגמ' (קדושין ל' ע"ב) בראתי יצה"ר ובראתי לו תורה תבלין, פי' דע"י אור התורה מתבטל היצר הרע. ונמצא דניתנה תורה למען ביטול הסטרא אחרא ממציאותה, ולכן היה די בנתינת השבת אף בלי קריבה להר סיני לקבל התורה.

(מרן ר' יש"י מבוהוש זי"ע - פאר ישראל)

אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו

לכאורה תמוה מאמר זה מאד מאד, וכי היה לנו די אילו רק קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה? וי"ל בדרך זו: כי הנה העיקר היא ההכנה, ואם האדם מכין את עצמו ומקבל עליו עול מלכותו ית' ורוצה בקיום המצות, אפי' אם ישנן כמה מצות שאין בידו לקיימן נחשב הדבר לפני הקב"ה כאילו קיימן. וזהו "אילו קרבנו לפני הר סיני" היינו: אילו הייתה בידם רק אותה ההכנה שהכינו את עצמם בקרבתם לפני הר סיני ברצון גמור לקבל את התורה "דיינו", הי' די להם בזה, כי בעיני הקב"ה הי' נחשב כאילו קבלוה וקיימוה.

(מרן אדמו"ז מסדיגורא זי"ע - מכתבי בנו ר' שלמה'ניו זי"ע)

מסודות ההכתרה

בהקדמה לספה"ק 'מגיד דבר ליעקב' מובא, שהמגיד ממעזריטש זי"ע העיד על מרן ה'בעל שם טוב' הק' זי"ע, שע"י שמות של מלאכים מסויימים ידע הבעש"ט מה יהיה בכל חודש ניסן (ראש השנה למלכים) בכל שנה ושנה ואיזה ממונים יתמנו על העולם, וכך ידע איך להתנהג עם אותן שרים הממונים.

כמיהה לצאת מן הגלות

ב'ארץ צבי' מביא הגה"צ צבי פרומר מקוז'יגלוב זצוק"ל קושיית ה'פרי מגדים' (כפתיחה להלכות ק"ש) מאי שנא מצות זכירת מצרים שיש בפסח מבשאר ימות השנה כולה שיש חובה על האדם לזכור את יום יציאת מצרים כל ימי חייו? ומיישב הפמ"ג שבפסח צריך להרבות בסיפור יציאת מצרים ואילו בימות השנה צריך רק להזכיר יצי"מ.

ומבאר הגה"צ מקוז'גליוב דבפסח צריך להרבות בסיפור יציאת מצרים, כי ע"י הסיפור מתעוררת בלילה הזה אצל כל נפש יהודי הכמיהה ליציאה מן הגלות וממ"ט שערי טומאה (היינו כל אחד לפום שיעוריה דליביה, דכמה שהוא שקוע בחומר ומשקיע בעבודה ליטהר, כך יוכל ליגאל ולצאת לאור עולם בחג זה), ולכן יש עניין להרבות בסיפור יצי"מ, כדי שיזכה לצאת יותר מן האפילה שהוא שרוי בה, משא"כ בכל השנה כולה, שאין סגולה זו סגי בהזכרה בעלמא.

קורבן פסח

מובא בהגש"פ 'אמרי קודש' (קלפהולץ) ב"חסל סדור פסח", שבשנת תרצ"ד רצה הגה"צ רבי שמעון סופר זצ"ל אב"ד ערלוי, להקריב קרבן פסח בירושלים, וכאשר ביקש מבן אחיו הרה"ג רבי אברהם דוד שרייבר זי"ל שישתדל אצל השלטון שיוכלו להקריב קרבן פסח, שלח הלה את בנו שיסע להרה"ק רבי אהרן מבעלזא זי"ע וישאל את פה קדשו אם מותר להקריב בזמן הזה קרבן פסח. כששטח את שאלתו לפני הרה"ק מבעלזא, ביקש ממנו שיעיין בשו"ת 'יד דוד' להגאון רבי דוד (פרידמן) קרלינר זי"ל הנמצא בביהמ"ד ויאמר לו מה דעתו בנידון. לאחר שעיין בספר חזר ואמר למהר"א שה'יד דוד' אוסר להקריב קרבן פסח בזה"ז, נענה הרה"ק מבעלזא, שאם כן אין להקריב. ואעפ"כ לאחר מלחמת העולם השניה, כאשר עלה הרה"ק מבעלזא לארץ ישראל בשנת תש"ד, הגיע לירושלים ביום ט"ז שבט, ולאחר כמה ימים ביקש מאנשי ביתו שיראו למצוא עבורו דירה בתל-אביב, והוסיף "ואם אפשר, הייתי רוצה להיות בתל-אביב כבר בשבת הבאה", אך מחמת סיבות שונות נשתהה הדבר ונדחה מיום אל יום. או אז הביע את רצונו שעכ"פ בפסח רוצה להיות בתל-אביב.

והסביר אחיו הגה"צ רבי מרדכי רוקח מבריסק זצוק"ל את טעמו שלא רצה בשום אופן להישאר בירושלים על חג הפסח, כיון שאפשר לפרש דעת ה'חתם סופר' שנוטה לומר שמותר להקריב קרבן פסח בזה"ז, לכן לא רצה להיות בירושלים בפסח כדי לא להיכנס בחשש חיוב הקרבת קרבן פסח.

קדש ורחץ

הרה"ק רבי מאיר מפרעמישלאן זי"ע היה נותן רמז בסימנים אלו (מובא ב'דברי מאירי'), שהרוצה להתקדש ולהתרחץ מעוונותיו, אזי אחת העצות לזה היא שירבה בצדקה, כמובא בדניאל (ד', כד) "וחטאך בצדקה פרוק", ולזה ירמזו "כרפס יחץ" לתת כרים וכסתות לעניים ולפרוס להם מִפִּתּוֹ, שיחלק להם את פרוסת לחמו ויטול את כרו להביאו לעני, ועוד זאת "מגיד רחצה" שתיכף ומיד כשיכנס עני לביתו יאמר לו שירחוץ ויטול ידיו לסעודה, ואם אתה עושה כן סופך שתגיע לקדושה ותפרוק חטאיך בזכות הצדקה.

אז רוב נסים הפלאת

בעיר שאץ התגוררה הרבנית מרים חיה ע"ה, בתו של הרה"ק רבי מאיר מפרעמישלאן זי"ע, אשת חבר של הרה"ק רבי יואל משאץ זי"ע (מצאצאי הרה"ק רבי יחיאל מיכל המגיד מזלאטשוב זי"ע) אשר נפטר בדמי ימיו, ואחרי הסתלקותו התפרסמה זוגתו כפועלת ישועות ועושה פלא. אף היא היתה נקראת "די רעבעצין מיט די שטעקען" (-הרבנית עם המקל, כי עם המקל של אביה הק' פעלה ישועות בקרב הארץ) ומזה פירנסה את ביתה, כי רבים הביאו לה פתקאות ופדיונות שתתפלל בעדם כנהוג אצל האדמו"רים (ואכן הקימה בית נאמן בישראל, בנין וחתנין רבנן גדולים וקדושים, הרה"ק רבי שלום מאסקאוויטש זצוק"ל שנתעטר כאדמו"ר משאץ והתגורר בלונדון היה מיוצ"ח).

פעם אחת הגיע ה'אהבת ישראל' מוויז'ניץ זי"ע לשבות שב"ק בשאץ כדי לבקר את אחיו, ומאוד השתוקק לפגוש את הרבנית משאץ, מחמת היותה בתו של הרה"ק מפרעמישלאן, אך כדי שלא לגרום חלישות הדעת לאחיו החליט ללכת בשתיקה בלא גבאים ומשמשים, כדי שאף אחד לא ידע אודות ביקורו. ואכן בשעת הכושר כאשר לא היה מסובב ומלווה עם משמשיו, פגש ברבי אברהם'לה שפירא שהיה אז כילד בן עשר, ושאל אותו אם הוא יודע היכן מתגוררת הרבנית משאץ, משנענה לו בחיוב ושאין הדרך ארוכה כ"כ, התלווה אליו עד שהגיעו לביתה ודפקו על הדלת. משפתחה הרבנית וראתה את האורח החשוב קיבלה אותו בכבוד גדול והכניסתו לביתה ואף כיבדה אותו לשבת.

ויהי מיד כשנתיישב ה'אהבת ישראל' פתח ושאל את הרבנית, לאחר שהתנצל בפניה שלא תהיה לה שום קפידה על שהוא שואל אותה שאלות שאלה: "מהיכן יש לכם הכח לפעול ישועות ולעשות נסים לישראל, הלא גם לנו היתה דודה, בתו של הרה"ק ה'תורת חיים' שהיתה אשה חשובה וצדקנית (לא ידוע לי לאיזה מן הבנות נתכוון) ואעפ"כ לא זכתה להיות פועלת ישועות (כאומר שלכך צריך כח התורה שאין לנשים - ועי' ברכות יז.), ומנין זכיתם אתם שתוכלו לעשות אותות ומופתים?", השיבה לו הרבנית תשובה סתומה וכלתי מובנת ואמרה "מלייבלע גנב". התפלא ה'אהבת ישראל' על תשובתה, אך היא בשלה "כן, כן, וויזניצע'ר רבי, מלייבלע גנב", והתחילה לספר:

מנהג היה לו לאבי הק' זי"ע, שבכל שנה במוצאי יום הקדוש היה נעמד ליד חלון ביתו, וכל בני העיר עברו לתת ידם לידו הק' כדי לזכות לקבל ברכה שנה טובה. בפערמישלאן היה גר יהודי ושמו לייבלע שפרנסתו ועסקו היה לגנוב ולגזול מאנשים רח"ל (בימים ההם היה מצבם הכלכלי של ישראל בכי רע, ובלית ברירה היו אנשים שלא עמדו בנסיון והצורכו לגנוב כדי לפרנס את בני ביתם, ומאידך גיסא התפרנסו רבים כשומרי עסקי העשירים מחמת רבוי הגנבים). שנה אחת התחשק לו לקבל ברכת שנה טובה מאבי הרבי, אך ידע שבודאי לא יאות בכך והוא לא יסכים לברכו, כי בזה כאילו נותן לו הסכמה לגזול את בני העיר. לפיכך חיכה לשעת הכושר, וכשלפתע הבחין שהרבי תפוס בשרעפיו, הלך מיד ונגע בידו הק' ורצה להסתלק מיד. אך אבי הק' שעיניו היו פקוחות הרגיש מיד מי נגע בו, ותיכף התחיל להטיף לו דברי מוסר וכיבושין "לא די שאת אחיך הנך גונב במשך

כל ימות השנה, כי רצית לגנוב גם אותי?", בשמוע לייבלע כך התאושש וענה על אתר "וכי יעלה על דעת הרבי שרצוני הוא שיברכני להצליח לגזול את מי שלא פסקו עליו כך, חס ושלום. ברצותי להתברך שאם נפסק בשמים על אחד שיפסיד את כספו בגניבה, 'אזכה' אני להיות הגנב ולא אחרים..." וזכה אותו הגנב שאבי הק' נהנה מתשובתו, ונתן לו את ידו וברכו בשנה טובה. "כששמעתי כך, נגשתי אח"כ אל אבי ובקשתי ממנו גם אני כדברים האלה, שאם נפסק על איש יהודי להיחלץ מצרותיו ולהיוושע בדרך נס ופלא ממכאוביו אהיה אני השליחה להצילו, והסכים לדברי ובירך אותי בכך, ומכח אותה ברכה הנני זוכה לפעול ישועות עבור ישראל", סיימה הרבנית משץ את דבריה להי'אהבת ישראל', וביארה לו שזו היתה כוונתה באומרה שזכתה לברך את ישראל על ידי "לייבלע גנב"...

(הגדה של פסח מפי סופרים וספרים)

ווארט...

שיר השירים

"כל השירים קודש ושיר השירים קודש קודשים" (ידים, סוף פרק ג') כי בכולם יש בחינת קודש הכוללת פשט, רמז, דרוש, סוד, וזה קודש קודשים, שהוא הסוד בלבד. וכך מרן הראי"ה קוק זצ"ל היה אומר: הפשט הוא קודש והסוד קודש קודשים, ושיר השירים אינו על-פי הפשט אלא על-פי הסוד, ולכן הוא קודש קודשים. וכתב הרב משה צבי נריה ז"ל בספרו "מועדי הראי"ה", כי "הנזיר", הרב דוד הכהן ז"ל בשיחה בעל-פה, שבהקדמת מהר"ם אלשיך הקדוש לספרו על שיר השירים שושנת העמקים יש רעיון דומה לזה של הרב, שבכל ספרי הקודש ישנן בחינות רבות ואילו בשיר השירים ישנה רק בחינה אחת.

ליקט וערך: עו"ד משה פרידל

תולדות מכירת החמץ

/ הרב צבי מסטוגי

פסחים מט.: "ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו"

מכירת חמץ לנכרי: מתחילה נהגו אבותינו לשרוף את החמץ ולבערו, או להפקיר את החמץ תוך הוצאתו מהבית - כל מיני החמץ ללא הסתייגות. כאשר החמץ היה רב מדי, מכרוהו לגוי - "כל שעה שמותר לאכול... ומוכר לנכרי" (לעיל כא.) המכירה נעשתה לצמיתות ככל המכירות, כפי שבגמרא מסופר, (פסחים י"ג.) כי יוחנן חקוקאה נועץ ברבי כדת מה לעשות בחמצו של אדם אחר שהופקד אצלו, והוא יעץ לו **"צא ומוכרה בשוק"**, מכירה רגילה.

אמנם בתוספתא (פרק ב') מוזכר, כי יהודי שנסע בספינה, רשאי למכור את החמץ לגוי הנוסע עמו ולשוב ולקנותו אחר החג, אולם לא היה הדבר מצוי, כי אם ביורדי ימים. לא עוד, אלא שבראשונים היו שגרסו בתוספתא זו "ובלבד שלא יערים", היינו: שלא ירגיל לעשות כן בכל השנים (ריטב"א ועוד, עי' "תוספת ראשונים" לתוספתא שם). ברם, ה"בית יוסף" (או"ח סי' תמ"ח) פסק, כי מותר הדבר מלכתחילה בכל השנים, אף אם דעתו מראש לשוב ולקנותו "מאחר שמוציאו מרשותו לגמרי", וכן נפסק בשו"ע (שם סע' ג'). באותן תקופות, החמץ היה לחם וגלוסקאות, קצת 'משקה' ועוד כיוצא בזה, ולא היתה כל בעיה בהוצאתו מן הבית (המועדים בהלכה, עמ' רצ"ו).

בתי המרזח שינו את המצב: במהלך השנים התמסד עיסוקם העיקרי של היהודים בחכירת בתי מרזח ובתעשיית שיכר משעורים. במצב זה לא ניתן היה להוציא את החמץ מן הבית. הב"ח (סי' תמ"ח) המתייחס לכך כותב, כי יש להתיר למכור את "כל החמץ שבחדר וגם החדר עצמו", ודבריו הוסכמו בפוסקים שאחריו. קולא נוספת שנהגו בה היא לגבי קבלת תמורת דמי החמץ מן הנכרי, מאחר שבדרך כלל סירב הקונה הנכרי לשלם את מלא מחיר הי"ש, התירו להסתפק בקבלת ערבון ודמי קדימה מן הנכרי ואת יתרת המחיר לזקוף בחוב, אותו על הקונה לפרוע בעתיד.

בשנים שלאחר מכן התפתח נידון ענף בין גדולי ישראל, על אודות אופן המכירה וצביונה שתעשה ללא חשש הלכתי, ולפיכך החלו לעשותה בשטר ולחזקה בקניינים נוספים: "כסף" "אגב" ועוד, ואף נתנו למכירה תוקף משפטי של חוקי אותה המדינה בה נעשתה (ראה שו"ת "שיבת ציון" סי' י"א, שו"ת "חתם סופר" או"ח סי' קי"ג, סידור הרב להגרש"ז מלאדי בנוסח המכירה, שו"ת "דברי חיים" ח"ב סי' ל"ז, ועוד).

מכירת חמץ פרטית: בכל השנים הללו, החל מימי הב"ח, כל אדם מכר את חמצו לגוי באופן פרטי. גויים היו מצויים בשפע וגם נוסחי המכירות נדפסו בכל הגדה של פסח. החל מלפני כמאה ושישים שנה, כאשר התרבו שאלות על מכירות שנעשו שלא כדין אם מפני טעויות ואם מפני בורות (כגון, עיי' מג"א סי' תמ"ח ס"ק ד'), נתקבל המנהג לבצע מכירה כללית על ידי הרב או בית הדין. בני העיר מכרו את חמצם לרב אשר מכרו לגוי. לאחר מכן הונהג כי יתנו בני העיר הרשאה ומינוי שליחות לרב למכור את החמץ לגוי, כפי שנוהגים עד היום הזה.

יש לציין, כי מנהג זה לא התקבל בקלות. רבים התנגדו למכירה הכללית מפני סיבות שונות, אך בפועל התקבלה המכירה בכל תפוצות ישראל, אם כי יש מכירות בהן נהוגים הידורים שונים. כגון, להוסיף שהמכירה תהיה תקפה על פי חוקי הממשלה ואי אפשר יהיה לטעון כי אין לה תוקף מעשי.

עיצוב ועריכה גרפית:
גיל ויין עיצוב גרפי
טל. 052-7723288
אימייל. gilwein@zahav.net.il

כתב העת נמצא עתה בהרצה,
נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים:
דוא"ל: schiffs@013.net.il